

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін

ДИПЛОМНА РОБОТА

бакалавра

**з теми: «ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА ТУРКМЕНИСТАНУ В
ПОСТСОЮЗНИЙ ПЕРІОД»**

Виконав: студент 4 курсу заочної
форми навчання групи IstP1-B18z
спеціальності 014 Середня освіта
(Історія та правознавство)

Мастикаш Дмитро Андрійович

Керівник:

Лубчинський А.А., кандидат
історичних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	5
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА ТУРКМЕНИСТАНУ ЗА ПРАВЛІННЯ С. НІЯЗОВА.....	11
РОЗДІЛ 3. ХАРАКТЕРНІ РИСИ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ТУРКМЕНИСТАНУ ЗА ПРЕЗИДЕНТА Г. БЕРДИМУХАМЕДОВА.....	22
РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ТУРКМЕНИСТАНУ.....	34
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Однією з найбільш загадкових і закритих азійських держав є Туркменістан. Пострадянський розвиток цієї колишньої республіки СРСР характеризується особливою своєрідністю, складністю та суперечливістю. Попри те, що після краху Радянського Союзу влада Туркменістану оголосила про будівництво демократичної та правової держави, насправді політичний розвиток пішов діаметрально протилежним напрямком. Владна вертикаль побудована багаторічним лідером держави Сапармуратом Ніязовим нагадувала систему радянського сталінізму. Під особистим контролем глави держави знаходилися усі сфери політичного, економічного, культурного, громадського життя держави. У той же час, наділена величезними природними багатствами ця країна, здавалось би, мала швидко піти шляхом економічного зростання. Однак з самого початку незалежного існування Туркменська республіка була охоплена шквалом економічних негараздів. Самодурство “туркменбаші” Сапармурата Ніязова призвело до значного занепаду у сфері освіти, науки, медицини тощо.

Після смерті першого президента до влади прийшов Гурбангули Бердимухамедов, який дещо лібералізував державу. Однак, варто відзначити, що сьогодні у питанні особливостей тогочасного суспільно-політичного життя Туркменістану немає однозначних оцінок. Так, одні автори оцінюють сучасне правління Бердимухамедова як звичайне продовження тоталітаризму Ніязова. Водночас інші дослідники звертають увагу на значні досягнення нової влади у політичній, економічній сферах та на міжнародній арені.

Отже, **актуальність** досліджуваної теми, безсумнівна, а вище зазначене свідчить про необхідність її подальшого об'єктивного та неупередженого вивчення.

За **об'єкт дослідження** обрано республіку Туркменістан у постсоюзний період.

Предметом дослідження є політична система Туркменістану.

Хронологічні межі охоплюють період з 1991 р., коли після невдачі путчу ДКНС розпочалось державне будівництво у союзних республіках, і до наших днів.

Мета дослідження полягає у тому, щоб проаналізувати особливості політичної системи Туркменістану у постсоюзний період.

Для реалізації цієї мети ставляться такі **завдання**:

- встановити характерні риси політичного розвитку Туркменістану у пострадянський період;
- окреслити специфічні риси політичної системи Туркменістану за правління С. Ніязова;
- висвітлити особливості політичної системи Туркменістану за президентства Г. Бердимухамедова;
- визначити економічне підґрунтя політичної системи Туркменістану;

В основі **методологічного підходу** до вивчення проблеми лежать принципи об'єктивності, історичної істини та історичної правди, що дозволило уникнути упереджених, заідеологізованих, політично заангажованих підходів. Проблема висвітлюється комплексно, що відповідає принципу системності. Автор, сповідуючи принцип світоглядної толерантності, шанобливо ставиться до думок, які не співпадають з її узагальненнями та висновками.

Практичне значення: матеріали роботи можна використовувати на уроках з всесвітньої історії у школі, при підготовці до семінарських занять, написанні курсових, бакалаврських, дипломних робіт, рефератів, а також статей з досліджуваної проблеми.

Структура роботи визначається метою та завданням дослідження. Вона складається з вступу, чотирьох проблемних розділів, висновків та списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можна зробити низку висновків:

Політичний розвиток Туркменістану після розвалу Радянського Союзу відзначався складністю, суперечливістю та неоднозначністю. По суті у державі при владі залишилася стара, сформована ще за радянських часів владна еліта, яку очолив колишній перший секретар Комуністичної партії Туркменії Сапармурат Ніязов. У жовтні 1990 р. він на всенародних виборах був обраний першим президентом Туркменістану, зумівши таким чином легітимізувати свою владу. У зв'язку з ухваленням конституції незалежного Туркменістану, 21 червня 1992 р. відбулися повторні президентські вибори, які підтвердили повноваження С. Ніязова. Поступово чинний президент фактично узурпував владу та зосередив в одних руках одразу декілька посад, ставши одночасно президентом, головою Народної Ради (парламенту), головою Ради національної безпеки й оборони, головою Демократичної партії Туркменістану. Остаточне утвердження диктатури Ніязова відбулося 28 грудня 1999 р. коли парламент оголосив Ніязова пожиттєвим президентом Туркменістану.

Після смерті С. Ніязова, у грудні 2006 р. став тимчасово виконуючим обов'язки президента Туркменістану став Гурбангули Бердимухамедов. В лютому 2007 р. він був обраний президентом країни. Постать нового президента досить неоднозначна. З одного боку, своїми урядовими постами (був міністром охорони здоров'я і медичної промисловості та віце-прем'єр-міністром) Бердимухамедов був зобов'язаний президентові Туркменістану, який особисто періодично відправляв у відставку високопоставлених чиновників, не даючи їм обрости зв'язками і зміцнитися у владі. З іншого боку, деякі експерти називали Бердимухамедова в числі тих чиновників, які впливали на подібні рішення Ніязова, тим самим усуваючи конкурентів.

Щодо політики Г. Бердимухамедова під час першого президенського терміну думки експертів та політологів різняться: він вказівок на те, що це особа тотожна Ніязову із своїми замахами на культ особи, до визнання заслуг нового президента у лібералізації та демократизації країни. Однак його

подальша діяльність підтвердила думки про побудову власного авторитарного режиму.

У радянський період економічна могутність Туркменістану головним чином ґрунтувалася на виробництві бавовни та енергоносії. Ця тенденція ще більш посилилася у постсоюзний період. Туркменістан займає одне з перших місць у світі за покладами газу, дещо менше у країні родовищ нафти. Однак, одразу після розпаду СРСР Туркменістан, що ніколи не торгував самостійно своїми енергоносіями, не зумів повністю використати свій потенціал. Країні охопила економічна криза, що характеризувалася високим рівнем інфляції, знеціненням грошової одиниці та зубожінням населення. Разом із тим на середину 2000-х рр. ситуація докорінно змінилася. За обсягами іноземних інвестицій на душу населення держава посідає одне з перших місць у країнах СНД. Інвестиції вдалося залучити у всі провідні галузі економіки країни, передусім газовидобувну та нафтову промисловість. Це дало змогу збагатити державну скарбницю, збільшити соціальні виплати, що у свою чергу призвело до пом'якшення соціальної напруги. Серед країн СНД Туркменістан вирізняється унікальною системою підтримки малозабезпечених верств суспільства шляхом забезпечення безкоштовною електроенергією, газом, сіллю, питною водою тощо. Водночас останнє десятиліття економіка Туркменістану

Геополітичне положення Туркменістану після розпаду СРСР різко змінилося. Якщо раніше республіка була частиною глобальної системи, яка багато в чому «автоматично» для країни визначала її місце в регіональних відносинах з іншими державами (Іраном, Афганістаном), то тепер Туркменістан став місцем зіткнення регіональних центрів сили: Ірану, Туреччини, Казахстану, Узбекистану. Кожен з цих центрів, не говорячи вже про Росію, включився в боротьбу за переважаючий вплив в геополітичному і економічному просторах Туркменістану, контроль над яким дозволив би їм отримати безперечні вигоди. За таких умов влада Туркменії у зовнішніх

відносинах обрала доктрину нейтралітету. Незабаром держава стала єдиною у світі чий нейтралітет гарантований ООН.

Разом із тим політика нейтралітету не завадила Туркменістану бути досить активним політичним гравцем на міжнародній арені. Країна змогла налагодити відносини із державами регіону, міжнародними організаціями та провідними світовими країнами-важковаговиками. Вектори зовнішньополітичного курсу Туркменії абсолютно різноманітні від країн СНД до Європейського Союзу, Китаю, Індії, Туреччини, Саудівської Аравії. Після приходу до влади Г. Бердимухамедова активізувалися відносини із США, які за Ніязова перебували у глибокій кризі.

Отже, у пострадянській період Туркменістан пройшов складний шлях розвитку. У країні розвинулися авторитарні владні тенденції із елементами східної деспотії, відбувся занепад економіки, зубожіння населення. Однак сьогодні державі у багатьох аспектах вдалося подолати кризові явища та завдяки значним запасам енергоносіїв стати впливом гравцем на міжнародній арені.

Загалом політичній системі Туркменістану у постсоюзний період притаманні такі ознаки:

- переплетення кланових та патріархально-родових відносин із новітніми тенденціями та потребою реагувати на виклики сучасності;
- створення системи патронажних відносин як особливих спільнот людей, в основі єдності яких є матеріальний інтерес та потреба у взаємопідтримці при здійсненні позаправових фінансових та політичних дій.
- встановлення режиму практично необмеженої влади державних лідерів та формування їхнього культу особи;
- культивування патерналістського типу політичної свідомості громадян;
- зрощення влади та фінансово-промислового капіталу;
- політичний фаворитизм і корумпованість правлячої верхівки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Джерела

1. Выступление президента Туркменистана Гурбангулы Бердымухамедова на Международной конференции «Постоянный нейтралитет Туркменистана: сотрудничество во имя мира, безопасности и развития», посвященной 15-летию нейтралитета Туркменистана. Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.turkmenistan.ru/ru/articles/35485.html>
2. Выступление президента Туркменистана на 65-й сессии Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.turkmenistan.ru/ru/articles/34976.html>
3. Интервью президента Туркменистана Гурбангулы Бердымухамедова местным средствам массовой информации. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.turkmenistan.ru/ru/articles/34966.html>
4. Интервью с Авды Кулиевым. 11 марта 2000 г. Режим доступа: <http://www.erkin.net/news/chronicle5/interview1.html>
5. Конституция Туркменистана. Электронный ресурс. – Режим доступа: http://www.ambturkm.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=22&Itemid=31
6. Кулиев А.О. Моё видение ситуации в Туркменистане. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://atheismru.narod.ru/humanism/journal/43/kuliev.htm>
7. Многообразие интересов – единство целей (прес-конференция Гурбангулы Мухамедова 01.10.10). Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.turkmenistan.ru/ru/articles/35023.html>
8. Эволюция нейтралитета (интерв'ю Гурбангулы Мухамедова 11.12.2010). Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.turkmenistan.ru/ru/articles/35475.html>

Монографії, статті, автореферати дисертацій

9. Авинский В. Туркмения нашла Газпрому цены. Электронный ресурс. Режим доступа: http://confuz.ru/companies/p2_articleid/224

10. Бахтыев Р.А. Нейтралитет как форма государственной политической деятельности. Вісник СевНТУ. Вип. 100: Політологія: зб. наук. пр. Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2009. С.178-181.
11. Бахтыев Р.А. ООН и нейтралитет Туркменистана: феномен в международных отношениях. Грані. 2009. №5 (67). С.145-148.
12. В Ашхабаде состоялся четырехсторонний саммит по вопросам начала реализации ТАПИ. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.erkın.net/news/zhurnal/2010-12-19.html>
13. В Туркменистане расцвел новый культ личности. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://russian.eurasianet.org/node/58484>
14. В ходе визита делегации КНР в Ашхабаде подписаны два туркмено-китайских контракта. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.erkın.net/news/250102/china.html>
15. Волков В. Ашхабад перекрыл газ Тегерану, чтобы его хватило России? Страны СНГ. Русские и русскоязычные в новом зарубежье. Информационно-аналитический бюллетень. 2008. №183. С.288-289.
16. Встреча за круглым столом группы экспертов в области международных отношений. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.turkmenembassy.ru/?q=node/221>
17. Габуев А. Туркменский газ нашел запасный выход. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.turkmenistan.ru/ru/articles/35483.html>
18. Гильмутдинова Д.А. Политика США в Каспийском регионе (Азербайджан, Казахстан и Туркменистан): Автореф. дис... канд. полит. наук: 23.00.04 – политические процессы. Дипломатическая Академия МИД России. Москва, 2007. 28 с.
19. Грозин А. Все трубы ведут в Туркмению. В борьбе за углеводороды Запад готов поступиться принципами демократии. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.analitika.org/article.php?story=20070930113527385>

20. Дели Д. Туркменистан: Бердымухаммедов отправился в Париж за престижем. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://russian.eurasianet.org/node/30961>
21. Демидов М.С. Постсоветский Туркменистан. Москва: Наталис, 2002. 224 с.
22. Дипломатия Туркменбаши: через нейтралитет к новому миру. Ашхабад: Turkmendowlethabarlary, 2001. 493 с.
23. Дубнов А. Данные о «сверхгигантских» запасах газа в Туркмении, похоже оказались сильно преувеличены. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://russian.eurasianet.org/node/30802>
24. Дурдыев С. Европа смотрит на Восток. Расширена повестка партнерства с Евросоюзом. Туркменистан. 2011. №1-2(70-71). С.4-9.
25. Дурдыев С. Работа на перспективу. Внешняя политика страны определяет новые рубежи партнерства. Туркменистан. 2011. №3 (72). С.6-11.
26. Коротаева Е. Пятьдесят тысяч за руку и сердце. Жениться на туркменке дорогое удовольствие. Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.erkin.net/internet/kalym.html>
27. Кравченко В. Туркменистан: игра на выживание. Зеркало недели. 2007. №30. 18 августа.
28. Куртов А. Отставка А. Реджепова в Туркменистане. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.analitika.org/article.php?story=20070519040030917>
29. Лукин О. Новое русло газовой реки. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.turkmenistan.ru/ru/articles/35597.html>
30. На день рождения Ниязову подарят корону и титул падишаха. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.erkin.net/news/internet/padishah.html>
31. Новогодние чудеса в Туркменистане: МТС выгоняют из страны. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.fergananews.com/article.php?id=6850>

32. Посттуркменбашистская Туркмения. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://92.48.110.110/article.php?sid=15749>
33. Рибак І.В. Країни СНД та Балтії у постсоюзний період. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2010. 168 с.
34. Сигов Ю. Китай отталкивает Америку от Туркменистана... Страны СНГ. Русские и русскоязычные в новом зарубежье. Информационно-аналитический бюллетень. 2008. №183. С.286-287.
35. Ситнянский Г. Туркменистан, «оттепель» по Бердымухаммедову / Г. Ситнянский. Режим доступа: <http://www.analitika.org/article.php?story=20080118002019400>
36. Смирнов Е. Стоматолог показывает зубы. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.analitika.org/article.php?story=20070806010317669>
37. Соколов В.Н. Страна в Каракумах (Туркменистан: на пути постоянного нейтралитета). Одесса: ОНУ им. И.И.Мечникова, 2002. 162 с.
38. Тайнан Д. Туркменистан: Ашгабат оказывает ключевое содействие войскам США и НАТО, сражающимся в Афганистане. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://russian.eurasianet.org/node/58499>
39. Тайнан Д. Туркменистан: Ашхабад отчитается перед Комитетом ООН против пыток. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://russian.eurasianet.org/node/58637>
40. Тайнан Д. Туркменистан: Евросоюзу предстоит пройти в Ашхабаде экзамен на приверженность демократии. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://russian.eurasianet.org/node/58656>
41. Тайнан Д. Туркменистан: Транспортировка газа в Россию возобновилась, но недовольство осталось. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://russian.eurasianet.org/node/30930>
42. Тиунов О.И. Нейтралитет в международном праве. Пермь: Изд-во Пермского ун-та, 1968. 162 с.

43. Тихорецкий А. Кто подкладывает мину под туркмено-российскую трубу? Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.erkinnet/news/analitika/turkrmrusgaz.html>
44. Трифонов Н. Столетие.ru: «Туркменбаши хотел рухнаmezировать Православие». Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.patriarchia.ru/db/text/192008.html>
45. Туркменистан. Электронный ресурс. – Режим доступа: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1290_page_152.html
46. Туркменистан в 2011 году выйдет в лидеры по темпам экономического роста в СНГ. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.turkmenistan.ru/ru/articles/35872.html>
47. Туркменистан: 5 миллионов юаней помощи от Китая. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.erkinnet/news/250102/china2.html>
48. Туркменистан: внеочередные президентские выборы «срежиссированы». Электронный ресурс. Режим доступа: <http://russian.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav021207ru.shtml>
49. Туркменистан: Доклад о состоянии тюремной системы проливает свет на создаваемое Ашгабатом полицейское государство. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://russian.eurasianet.org/node/30992>
50. Туркменистан: Культ личности жив, но жители считают это естественным. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://russian.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav071107ru.shtml>
51. Туркменистан: Переговоры по «Набукко» – лишь «топтанье на одном месте», оппозиционный вебсайт. Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://russian.eurasianet.org/node/31043>
52. Туркменистан: Система здравоохранения по-прежнему находится в плачевном состоянии. Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://russian.eurasianet.org/node/30921>
53. Ханова И.Е. Трансформация общества и власти в Центральной Азии: постсоветский опыт (социально-философский анализ): Автореф. дис... канд.

филос. наук: 09.00.11 – социальная философия / Тверской государственный университет. Тверь, 2007. 24 с.

54. Шахмурадов Б. Над Бердымухаммедовым довлеют стереотипы прошлого. Страны СНГ. Русские и русскоязычные в новом зарубежье. Информационно-аналитический бюллетень. – 2008. – №183. – С.285-286.

55. Шнирельман В.А. Арийцы или тюрки? Борьба за предков в Центральной Азии. Политическая концептология: журнал междисциплинарных исследований. 2009. №4. С.192-212.

56. Шнирельман В.А. Идентичность и политика постсоветской памяти. Политическая концептология: журнал междисциплинарных исследований. 2009. №2. С.209-230.

57. Экономика Туркменистана. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.stranz.ru/str/103-tur/1354-ture.html>

58. У жителей Туркмении начали изымать «Рухнаму». Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://lenta.ru/news/2009/03/06/take/>

59. Цапко О.М. Особливості туркменської моделі розвитку в період 1991-2020 рр. Проблеми всесвітньої історії. 2021. № 4(16). С. 196-212.

60. Шир Я. Феномен Халк Маслахаты в контексте конституционно-правового развития постсоветского Туркменистана. Политическая наука и государственная власть в Российской Федерации Новых Независимых Государств. Екатеринбург: Уральское отделение РАН, Институт философии и права, 2004. С.203-212.

61. As Expected, Son Of Turkmen Leader Easily Wins Election In Familial Transfer Of Power. Электронный ресурс. Режим доступа: <https://www.rferl.org/a/turkmenistan-serdar-berdymukhammedov-presidency/31753690.html>

62. Turkmenistan: Autocrat president's son claims landslide win. Электронный ресурс. Режим доступа: <https://www.dw.com/en/turkmenistan-autocrat-presidents-son-claims-landslide-win/a-61128199>